لیکوال: سید محمد فضل الله بخاري
ژباړن: زاهد خلیلي

۱۶ دسمبر ۲۰۱۴

لومړۍ نړیواله جګړه

(د انساني تاریخ د لومړی وحشي جګړې له عبرته ډک تاریخ)

۱۸

پنځمه جرمنی حمله (د چمپین-مارین جګړه)

د څلورمي جرمنی حملې یوه میاشت وروسته د جګړې جبهه لږ څه ارامه وه، د جرمني زیاتو مشرانو د سولې غږ پورته کاوه؛ خو جنرال لیوندروف په فلینډرز باندې د حملې خپل پلان عملي کول غوښتل.

د څلورمي جګړې په جریان کې جرمنی فوځ د خراب موسمي حالت په وجه په زکام او نورو وبايي ناروغیو باندي اخته شو، ددې حالت په اړه متحدو فوځونو ډېر پروپاګند کاوه.

د امریکایي فوځ په راتلو د متحدو فوځونو ځواک د جرمني برابر شوی وه، په جګړه کې د امریکا داخلیدو جګړه بیخي بدله کړه، اوس جګړه په نویو ساینسي وسائلو باندي کیده.

د خراب حالت په درلودلو سره بیا جنرال لیوندروف په دوه ځایونو باندې د قوي حملو پلان جوړ کړی وه، ۵۲ برخي جرمنی او ۳۶ برخي متحد فوځ د یوه بل مخامخ ول، په ۳۶ برخو کې ۲۳ فرانسوي، ۹ انګلیسي، ۲ ایټالوي او ۲ امریکایي برخي وې.

د پلان مطابق د جرمني اووم فوځ به ریمز په خپله ولکه کې راولي، لس ورځې وروسته به د جرمني لومړی فوځ د مارن په ختیزو سیمو باندې حمله کوي.

د جرمني اووم فوځ به د معمول مطابق ګوله باري کوي؛ خو دا ځل جنرال فوش قوي ګوله باري پیل کړه، په دې ډول متحد فوځ نږدې پروت جرمني فوځ ته سخت زیان واړوه او مخکې پروت صف یې ګډوډ کړ.

د لومړی جرمنی حملې غوندې پنځمه حمله هم ناکامه شوه، بلخوا لومړي فوځ لړه بریا ترلاسه کړه؛ خو وروسته متحد فوځونه ډېر مقاومت وکړ او هغوی یې نورې بریا ته پرینښودل.

د جرمني فوځ مورال ډېر ټیټ شوی وه، دښمن یې اوس ډېر مقاومت پیل کړی وه، د هغوی د مخکې تګ مخه یې نیوله.

په مجموعي توګه په دې پنځو جرمنیو حملو کې د جرمني ۸ لکه بهترین، قوي او تجربه کار فوځ ووژل شو، فوځ کې یې وبايي ناروغۍ خپرې شوې وې، اوس جرمنی فوځ د حملې کولو په حالت کې نه وه.

د متحدو فوځونو لومړۍ ځوابي حمله (د ائزن-مارن جګړه)

جنرال فوش د جرمني فوځ پرضد د قوي حملو لپاره له مخکي څخه پلان جوړ کړی وه، تر څو خپلو سیمي بیرته ونیسي، هغه په دې انتظار وه، چي څه وخت به جرمنی حملي ناکامیږي او د هغوی په ستړي فوځ به حمله کوي، د جرمني د پنځمي حملي وروسته یې سمدستي د جولایي په ۱۸ حمله پیل کړه.

د فرانسي لسم او شپږم فوځ ته د لویدیزي جبهي څخه د حملي امر شوی وه او نهم او پنځم فوځ د ختیځ خوا څخه حمله کوونکی وه، د پلان مطابق د جولایي په ۱۸ سهار وخت لسم فوځ او یو ساعت وروسته شپږم فوځ حمله پیل کړه، جګړه د مارن په سیمه کي ښه ګرمه روانه وه.

په دې جګړه کي د متحدو فوځونو سره ۳۵۰ ټانکه ول، په لومړۍ نړیواله جګړه کي مخکي له دې ټانکونه په دومره ښه ډول نه وه استعمال شوي، لکه څنګه چي په دې جګړه کي استعمال شول، د شپې پورې متحد فوځونو ۵ میله مخکي کړی وه، په دا بله ورځ لسم فوځ د سوئزون-کیټو-تیهري د سړک خواته مخکي روان وه.

په دې سړک یې حمله وکړه، چي په دې سره د دښمن د حمل و نقل لاره بندیده؛ خو ددې ځای د نیولو څخه تېر شول، جرمني فوځ شا تګ وکړ، هغه ځای ته ولاړل، چي د کوم ځای څخه ورته سامان الات او خوراکي توکي راتلل.

د اګست په دریمه جرمنی فوځ د شا تګ په پایله کي د ویسل او ائزن د سیند شاته خپلي قوي مورچې ته ورسیده، د اګست په ۶ دوه برخي امریکایي فوځ د جرمني په فوځ حمله وکړ؛ خو بریالي نشول، د یوې بریا په ترلاسه کولو سره متحدو فوځونو جشن جوړ کړ او په پاریس کي یې اتش بازي وکړه، خلک ډېر خوشحاله شول، جنرال فوش ته د (مارشال) لقب ورکړل شو.

د متحدو فوځونو دویمه ځوابي حمله (د ایمنز جګړه)

متحدو فوځونو په جولایي کي د ایمنز د نیولو پلان جوړ کړی وه، د پلان مطابق څلورم انګلیسي فوځ به د ختیځ له لوري حمله کوي، د ښي خوا څخه به یې د فرانسي لومړی فوځ مرسته کوي او د فرانسي دریم فوځ به د جنوبي غاړې لخوا په دښمن باندي فشار اچوي.

په دې حمله کي ۶۰۰ نوي جوړ شوي ټانکونه استعال شول، ۱۹۰۰ جنګي الوتکي په وکارول شوې، بلخوا جرمنی فوځ د تخنیک او شمېر له مخې ډېر کمزوری وه، په دې سیمه کي د جرمني دویم او ۱۸ فوځ موجود وه، چي یو څو ټانکونه او نږدې ۳۵۰ الوتکي یې درلودې.

په دې ډول دا یو طرفه جګړه وه، د اګست په ۸ سهار ۴:۲۰ بجې انګلیسي فوځ حمله پیل کړه، انګلیسي فوځ د ټانکونو شاته روان وه، یو ساعت وروسته لومړي فرانسوي فوځ حمله پیل کړه.

په دې جګړه جرمني ته زیات زیان واوښت، د ټانکونو په مقابل کي د جرمني ۶ برخي فوځ یا شا تګ وکړ او یا هم تسلیم شول، په دوه ساعتونو کي ۱۶۰۰۰ تنه جرمنی فوځ اسیر شو او د غرمې پورې متحد د جرمني د فوځ نه یوازې ۹ میله لرې وه.

جنرال لیوډنډروف وویل، چي د اګست ۸ د جرمني په تاریخ کي توره ورځ ده، په دې بریا سره د متحد فوځ حوصلې لوړې شوې، د اګست د لسمي پورې متحد فوځ ۱۲ میله نور هم مخکي تګ کړی وه.

جنرال فوش جنرال هیګ ته امر کړی وه، چي مخکي ته ادامه ورکړي، تر څو د دښمن د ماتې څخه ګټه پورته کړي، جنرال هیګ دا حمله پای ته ورسوله او د اګست په ۲۱ بیا نوې حمله پیل کړه، جرمني فوځ یې د حملي ښه ځواب ورکړ.

د اګست په ۲۳ جنرال هیګ د یوې عمومي حملې امر وکړ، په دې سره جرمني فوځ نور شا تګ هم وکړ، د اګست په ۳۱-۳۰ متحد فوځ د سینټ کوئنټن د غره لوړې څوکې ونیولې.

د پرلپسې ماتو وروسته، د اګست په میاشت کې یو کراون کونسل(جرګه) جوړه شوه، چې د جګړې حالت وڅیړې او د راتلونکې لپاره پلان جوړ کړي، جنرال لیوډنډروف خپله استعفا وړاندې کړه؛ خو ونه منل شوه او پریکړه وشوه، چې د اخري سلګۍ پورې به په فرانسه کې د خپلې دفاعي کرښې د ساتلو لپاره جګړه روانه وي.

د بې طرفه هیوادونو لخوا د سولې د راوستو لپاره کوښښونه روان ول، په لومړیو کې لږ څه پرمختګ شو؛ خو وروسته هر څه ناکام شول.

د متحدو فوځونو دریمه ځوابي حمله (د سینټ مې هیل جګړه)

جرمني د فوځ د کموالي په وجه هره لحظه شا تګ کاوه، تر څو سینټ مې هیل ته ورسیده، د امریکا نوي روزل شوي فوځ چې دا خبر واوریده، پریکړه یې وکړه، چې په دې سترې شوي فوځ باندې باید حمله وکړي، د خپل فوځ مورال یې لوړ کړ، په دې سره په متحدو هیوادونو کې خپلې نمبرې لوړې کړې.

ددې موخې لپاره امریکایي جنرال پیرشنګ د جنرال فوش نه اجازه واخیسته، اخو د جرمني شا تګ وروستی مرحلې ته رسیدلی وه، د سپتمبر په ۱۱ جرمني خپله اخري توپ خانه انتقالوله، په دا بله ورځ جنرال پیرشنګ یوه قوي حمله وکړه، جرمني فوځ لږ لږ مقاومت کاوه؛ خو په بریالیتوب سره یې د شا تګ عمل روان وساته.

د متحدو فوځونو وروستی حملې

د جنرال فوش او نورو متحدینو له نظره یې د ۱۹۱۹ ز کال په مارچ کې باید وروستۍ حملې پیل شي؛ خو وروستیو جګړو یې پلان بدل کړ؛ ځکه چې حوصلې یې لوړې شوې وې، اوس جنرال فوش د دښمن د شا تګ لپاره پلان جوړ کړ، هغه پوه شوی وه، چې جرمنی فوځ قوي بحران سره مخ دی، یو د فوځ کموالی بلخوا د سوداګریزې لارې بندوالی او بل اقتصادي وران ویجاړ حالت.

په دې حالاتو کې هغه فکر وکړ، چې په دښمن باید وروستی حملې پیل شي، انګلیسي پارلمان هم ددې جګړې سره موافقه وکړه.

اوس متحد فوځونه ۲۲۰ برخې وه، چې ۱۰۲ فرانسوي، ۶۰ انګلیسي، ۴۲ امریکایي، ۱۲ بلیجیمي، ۲ ایټالوي او ۲ برخې پرتګالی فوځ وه، په دوی کې امریکایي فوځ د ډیر قوت خاوند وه او نور نسبتاً کمزوري ول، ۱۶۰ برخې یې جګړې ته چمتو کړی وه او ۶۰ یې د محفوظ فوځ په توګه ساتلی وه.

مقابل کې یې ۱۹۷ برخې جرمنی فوځ وه، چې ۱۸۴ یې جنګي وه.

متحد فوځ د سره منظم شوی وه، جنرال فوش نسل او هیواد ته د نظر کولو پرته فوځونه منظم کړي ول، فرانسوي جنرال د انګلیسي، امریکایي مشرانو د لاس لاندې ول او همداسې برعکس.

د سپتمبر د ۲۶ څخه د اکتوبر د ۳۱ پورې

۱- جنوبي پنسر (میوز-ارګان)

په میوز او پنسر کې جرمنی فوځ موجود وه، امریکایي فوځ ته امر وشو، چې حمله پرې وکړي، ددې جګړې لپاره د فرانسي ۲۲۰۰۰۰ تنه فوځ دلته راوستل شو او ۶۰۰۰۰۰ امریکایي فوځ د سینټ مې هیل ته را راون کړل شو.

د فرانسي څلورم فوځ هم د بني خوا څخه دلته متوجه شوی وه، د سپتمبر په ۲۶ د سهار په ۵:۲۵ بجو فرانسوي فوځ حمله پیل کړه، لومړی یې قوي ګوله باري وکړه او بیا یې مخکې تګ پیل کړ، د سپتمبر د ۲۷ ماښام پورې یې ۳ میله مخکې کړی وه، څو منټه وروسته امریکایي فوځ د جنرال پرشنګ په مشرۍ په فرانسوي فوځ باندې حمله وکړه.
نورې درې ورځې قوي جګړه روانه وه، د اکتوبر د لومړی نیټې پورې فرانسوي فوځ نور ۶ میله مخکې تګ کړی وه، د اکتوبر د ۹ پورې یې نور ۱.۵ میله مخکې تګ وکړ، فرانسوي فوځ باحوصله وه او په میړانه یې جګړه کوله، مقابل کې یې جرمني فوځ د دفاع لپاره ډیرې هڅې کولې، د اکتوبر د ۳۱ پورې څلورم فوځ نږدې ۲۰ میله مخکې تګ کړی وه.
د سپتمبر په ۲۶ امریکایي فوځ ناڅاپي حمله وکړه او لږ څه بریا یې ترلاسه کړه، د ماښام پورې یې جرمنی فوځ ۵ میله شا تګ ته اړ کړ، وروسته بیا امریکایي فوځ قوي حملې پیل کړې، د امریکایي فوځ مخکې تګ د اکتوبر د لومړی نیټې پورې روان وه، جرمني فوځ ډګر پرېښود.
د اکتوبر په ۴ امریکایي فوځ بیا منظم شو او حملو ته یې ځان چمتو کړ، د امریکایي فوځ مرستې ته دویم فوځ هم راغی، ټوله میاشت قوي جګړه روانه وه، د اکتوبر د ۳۱ قوي امریکایي فوځ یوازې ۱۰ میله مخکې تګ کړی وه.

۲- لویدیځ پنسر (کیمبرائي-سینټ کوئنټن)

په دې سیمه کې د فرانسي د لومړي فوځ سربیره لومړی، دویم، دریم او څلورم انګلیسي فوځ موجود وه، د سپتمبر په ۲۷ حمله پیل شوه، د حملې د پیلولو لپاره لومړی ګوله باري ونه کړل شوه، یوازې پیاده فوځ یې وروليږه، د فوځ شاته یې ټانکونه روان کړي وه؛ خو بریالي نشول.
د سپتمبر د ۲۸ په شپه متحد فوځ د دښمن دفاعي کرښه ماته کړه او ۶ میله مخکې ولاړ، جنرال لیوډنډروف جنرال هیډن برګ ته په راپور کې وویل، چې د ماتې نه د ځان ساتلو یوازینی لپاره جنګ بندي کول دي.
د سپتمبر په ۲۹ ماښام فرانسوي فوځ مشهوري هیډن برګ دفاعي کرښې ته ورسیده او په ولکه کې یې راوسته، په دا بله ورځ یې کیمبرائي محاصر کړه، چې دا محاصره د اکتوبر د ۹ پورې روانه وه، جرمني فوځ کیمبرائي خالي کړه او ولاړ، بلخوا فرانسوي فوځ په کوئنټن باندې حمله وکړه، مخکې ولاړ او د هیډن برګ د کرښې دریمه برخه یې هم ونیوله.
جرمنی فوځ د سیل دریا ته رسیدلی وه، د اکتوبر په ۱۷ متحدو فوځونو په دې ځای حمله وکړه، د لاکیټاو په جنوب کې متحد فوځ ډیره ښه جګړه وکړه، د اکتوبر په ۲۰ یې دښمن ددې سیمې څخه په بشپړ ډول وویسته.
د اکتوبر په ۳۱ جرمني فوځ د شیلډ په سیمه کې یوه بله دفاعي کرښه جوړه کړه، متحد فوځ یې په مقابل کې مورچې جوړې کړې او د حملې لپاره یې چمتوالی پیل کړ.

۳- د فلنډرز حمله

د فرانسي شیړم، د انګلستان دویم او بیلجیمي فوځ د بیلجیم د پاچاه البرټ په مشرۍ د سپتمبر په ۲۸ باندې حمله پیل کړه، د اکتوبر په لومړی نیټه یې فوځ ۸ میله مخکې تګ وکړ.
په دې جبهه کې جرمني د فوځ د کموالي سره مخ وه، دا سیمه پاریس ته نږدې وه او دا وخت د بارانو موسم وه.
د اکتوبر د ۱۴ پورې قوي بارانونه ول، چې په وجه یې جګړه ونشوه، وروسته د موسم په ښه کیدو متحد فوځ بیا جګړه پیل کړه، د اکتوبر د ۲۰ پورې یې جرمنی فوځ د لیز سیند پورې شا تګ ته اړ کړی وه، د اکتوبر په ۲۸ جنرال لیوډنډروف خپل فوځ ته د شا تګ امر وکړ او د شیلډ په سیمه کې یې د دفاعي کرښې د جوړولو امر ورکړ.

د نومبر د لومړۍ څخه تر یوولسم پورې

په لویدیزه جبهه کې انګلیسي فوځ د جګړې وروستۍ مرحلې ته داخل شوی وه، جنرال هیګ غوښتل، چې جرمنیان د شیلډ د دفاعي کرښې نه وشړي، هغه د والنسینس د سیمې څخه د حملې پلان جوړ کړ.

متحدو فوځونو د نومبر په ۲ د شپې مهال ښار په خپله ولکه کې راووست، جنرال هیګ د یوې قوي حملې پلان جوړ کړ، د متحد فوځ په مخکې جرمنۍ فوځ ډېر کمزوری وه او د خپلې دفاعي کرښې (شیلډ) نه شا تګ ته اړ شول، جرمنۍ فوځ د حمل و نقل د وسائلو د کموالي، د خراب ریل ګاډي نظام، خراب موسم او د متحدو فوځونو د هوايي حملو سره مخ وه.

متحدو فوځونو د نومبر د ۱۱پورې د بي وي، ایویسنس، ماؤبیوګ، برسن، ټورنایي او د رینامګس سیمې په ولکه کې راوستې وې، د جګړې څخه څو ساعته مخکې د کاناډا فوځ مانز ته داخل شوی وه، دا جبهه هم غلې شوه او لومړۍ نړیواله جګړه پای ته ورسیده، د جرمني د لویدیزې جبهې په غلې کیدو سره اوس د لومړۍ نړیوالې جګړې یوازې یوه جبهه پاتې وه، چې جګړه په کې روانه وه.

دا جبهه د جرمني افریقايي مستعمرې وې، چې په ختیزه افریقا کې موجودې وې، جرمني جنرال لیوټوربیک چې د جرمني د ماتې خبر واوریده؛ نو د نومبر په ۱۴ یې جنګ بندي ومنله او په دې ډول لومړۍ نړیواله جګړه په بشپړ ډول پای ته ورسیده، د متحدو فوځونو د سلو ورځو وروستیو جګړو د جرمني ملا ماته کړې وه، د جرمني اقتصاد ډېر خراب وه، د فوځ د کموالي سره مخ وه او نه یې شو کولای، چې خپلې پولې وساتي، جرمني مشرانو ومنله، چې نور باید دښمن ته تسلیم شي.

د ایټالیې جبهه

د ایټالیې په جبهه کې د جرمني او اسټریا مشترک فوځ تېر کال بریالی شوی وه، هغوی ایټالوي فوځ د پي ایو سیند پورې شا تګ ته اړ کړی وه.

د پي ایو او وټوریو وینټیو جګړې

جرمني د ۱۹۱۸ ز کال د پسرلي په موسم کې قوي حملې پیل کړې وې، دواړو خواوو د خپلو ملګرو هیوادو څخه وغوښتل، چې جګړه قوي کړي، جرمني د اسټریا نه وغوښتل، چې په ایټالیې باندې یوه قوي حمله وکړي، بلخوا د متحدو فوځونو مشر جنرال فوش د ایټالیې څخه وغوښتل، چې د ایسونزو په سیند باندې یوه قوي حمله وکړي.

د ایټالیې د فوځ مشر جنرال ارمینډ ویاز د جنرال فوش هغه غوښته رده کړه، چې ایټالیا دې د ټرینټینو د جبهې له لارې حمله وکړي، اسټریا د جرمني د غوښتنې سره سم حمله وکړه، اسټریا ددې حملې لپاره ۵۸ برخې فوځ چمتو کړی وه، په مقابل کې یې ۵۷ برخې ایټالوي فوځ موجود وه، په دې کې ۵ برخې انګلیسي او فرانسوي فوځ هم شامل وه.

جنرال کونریډ د اسټریا د فوځ مشري کوله، د پي ایو په جبهه کې جنرال بوروایوک د فوځ مشر وه، اسټریايي فوځ د ستونزو سره مخ شو؛ ځکه نو د دوه مختلفو سیمو له لارې یې حمله پیل کړه.

د جون د میاشتې په ۱۳ د ټرینټینو د جنوب له لارې حمله پیل شوه؛ خو د ۱۵ تاریخ څخه ځانګړې حملې پیل شوې، جنرال بوروایوک په لومړیو ډېر بریالی وه، په درې ځایونو کې د سیند ته تېر شوی وه، په ځینو ځایونو کې یې درې

میله مخکې تګ هم کړی وه او د دښمن په صفونو کې یې درز اچولی وه، راتلونکې اته ورځې د سیند په غاړه قوي جګړه روانه وه، د متحدو فوځونو الوتکو ګوله باري کوله.
د ایټالیې لخوا قوي ځوابي حملې کیدلې، د قوي هوایي حملو په پایله کې د استریا فوځ د منځه تلو د ګواښ سره مخ وه.
فرانسوي جنرال فوش چې د ۱۹۱۸ ز کال د جولایې په لومړۍ نیټه د متحد فوځ مشر ټاکل شوی وه، هغه جنرل ډیاز ته امر وکړ، چې د استریا په ماته خوړلې فوځ باندې یوه قوي حمله وکړي او بشپړ شکست ورکړي؛ خو جنرال ډیاز د جنرال پې ایټرو بیډګلیو په مشوره دا حمله ونکړه او د فوځ د بیا منظمولو پورې یې دا کار وځنډوه.
جنرال ډیاز په استریا باندې د حملې لپاره پوره چمتوالی پیل کړ، هغه سره ۵۷ برخې فوځ وه، چې ایټالوي، انګلیسي، فرانسوي، چکسلواکې فوځونه هم په کې ول، سربیره پر دوی د امریکا فوځ هم په کې وه، ۷۷۰۰ توپونه ورسره ول، په مقابل کې یې د استریا ۵۸ برخې فوځ او ۶۰۰۰ توپکې وې.
د اکتوبر ۲۹ پریکونې ورځ وه، د ایټالیې فوځ درې خونړۍ حملې وکړې، چې استریا ته ستره ضربه ورسوله، د جګړې په دوران کې د استریا فوځ کله دفاعي جګړه کوله، کله بې زړه نا زړه او به د ایټالوي فوځ په ګرد او غبار کې ورک شول.
د اکتوبر په ۳۱-۳۰ استریا اصلي ماته وخوړه، په دې ورځ یې هر فوځې په یوازې ځان په جلا جلا ځایونو کې جګړه پیل کړې وه.
د نومبر په ۳ ماښام ایټالوي فوځ ټرنیټینو په خپله ولکه کې راوستی وه، په دې جګړه کې نږدې ۵۰۰۰۰۰ تنه استریایي فوځ اسیر شو.
ایټالیې ته شانداره بریا او د ښمن ته یې شرمناکه ماتې په برخه ورورسیده، په دې ډول د لومړۍ نړیوالې جګړې دا جبهه هم له منځه ولاړه او جګړه په کې پای ته ورسیده.
نوربیا